

De musical-film

EVITA

Jan van Oudheusden

Kleioskoop

21

Als ooit het cliché 'een levende legende' van toepassing was, dan was het wel op Evita Perón. Na de dood van de Argentijnse presidentsvrouw is haar mythe alleen maar groter geworden. Van de musical 'Evita' uit de jaren zeventig is er nu de filmversie die volle zalen trekt. Een interessante geschiedenisles?

Nicolas Fraser en Marysa Navarro, *Evita. De echte levens van Eva Perón* (Bert Bakker, Amsterdam 1996) 284 blz., prijs f 29,90.

Dit artikel is - behalve op de speelfilm zelf - gebaseerd op het voortreffelijke boek van Nicolas Fraser en Marysa Navarro, *Evita. De echte levens van Eva Perón*. Dit boek vormt een nieuwe en uitgebreide versie van een in 1980 verschenen biografie. De schrijvers, een journalist/filmproducent en een historica, weten Evita zowel in haar positieve als haar negatieve aspecten te beschrijven. Als het dorpsmeisje dat het bracht tot actrice en tot minnares van Perón en tot de meest geliefde vrouw in de Argentijnse geschiedenis. Maar ook als carrièrejaagster, fanatieke dweepster, ongenaakbare vrouw zonder seksuele uitstraling. De maatschappelijke achtergrond wordt in dit boek goed uit de

doeken gedaan: de sociaal-economische metamorfose van Argentinië in de eerste decennia van de twintigste eeuw. De mythevorming rond de persoon Evita wordt adequaat geanalyseerd. Het laatste hoofdstuk gaat in op de mythevorming na haar dood, het gedoe met het gebalsemde lichaam en de wederkomst van Perón naar Argentinië in 1973. De epiloog bevat het verhaal van de musical en de filmrechten.

Voor mensen die de film hebben gezien en nieuwsgierig zijn naar achtergronden, kan dit boek een nuttige functie vervullen.

Latijns-Amerika heeft heel wat kleurrijke populistische bewegingen opgeleverd. Maar het peronisme is een uniek Argentijns verschijnsel.

Eva Duarte (1919-1952), geboren in de Argentijnse pampa, was als tiener naar Buenos Aires gekomen. Ze verdiende de kost als actrice en als radiomedewerkster. Ze raakte bevriend met militairen en politici. Haar relatie en het huwelijk met Perón brachten haar in het centrum van de macht. In 1943 nam Juan Perón deel aan een staatsgreep, waarna hij de post van minister van Arbeid kreeg. Hij bouwde een basis op voor zijn latere politieke macht: de arbeidersbeweging. Argentinië beleefde in die jaren een snelle industrialisatie. Landarbeiders trokken naar de stad, waren rechteloos en straatarm, en dus makkelijk te manipuleren. Toen Perón in 1945 bij een staatsgreppoging werd gearresteerd, mobiliseerde zijn minnares Eva een massale demonstratie. Perón werd vrijgelaten. Hij trouwde met Eva. Korte tijd later won hij met grote meerderheid de presidentsverkiezingen.

Perón zette de industrialisatie van Argentinië door. Het geld kwam uit de opbrengst van de export van vlees en graan. Hieraan bestond in de jaren na de Tweede Wereldoorlog een schreeuwende behoefte in Europa. Met de industrialisatie verstevigde hij de band met zijn achterban. Er bleef geld over om de 'descamisados' oftewel de 'hemdlozen' met geschenken te overladen.

Het peronisme beruiste in wezen op de charismatische, mystieke relatie tussen de leider en de 'descamisados'. Die term was in 1945 als scheldwoord uitgevonden door de oppositie, maar spoedig - zoals de 'sansculottes' uit de Franse Revolutie - als geuzennaam overgenomen door het regime.

Evita ontpopte zich allereerst als 'goodwill-ambassadrice' op een geruchtmakende tournee door Europa. Vervolgens organiseerde zij op slimme wijze het liefdadigheidswerk. Er werd een 'Eva Perón Stichting' opgericht die de verschillende vormen van steun aan zich trok. Tot dan toe was liefdadigheid een typische activiteit van dames uit de oligarchie geweest.

Als minister van arbeid begon Evita een campagne voor uitroeiing van epidemieën. Ze trok zich het lot van de armen werkelijk aan. Ze deelde hoogst persoonlijk spullen uit. De stichting verstreekte studiebeurzen, bouwde ziekenhuizen en welzijnsinstellingen. Onder auspiciën van de stichting bouwde Evita duizend scholen in de armste gebieden van het land. Mensen die iets gedaan wilden hebben van de regering konden zich bij haar melden. Haveloze mensen, met krijsende baby's, stonden urenlang te wachten op audiëntie. Aan het slot van elk verhaal over pech en tegenslag reikte de señora met haar

beringde vingers onder het vloeiblad op het bureau en haalde een paar bankbiljetten tevoorschijn.

Dit werk veranderde haar in een gedrevene met een missie. Ze kleepte de zich niet langer opzichtig in Diorjurken, maar droeg zwarte mantelpakjes, gesneden in het model van een uniform. Ze zorgde ervoor dat de arbeiders zes weken vakantie kregen. De vrouwen van Argentinië werden getraceerd op het kiesrecht en op zwangerschapsverlof.

Er werd sterke aandrang op haar uitgeoefend zich kandidaat te stellen voor het vice-presidentschap in 1951. Haar weigering werd opgevat als een groot persoonlijk offer. Maar ze wist toen al dat ze ongeneeslijk ziek was. Wat volgde was een langgerekt, melodramatisch stervensproces met duizendkoppige menigtes in de straten rond het ziekenhuis en veel droeve afscheidsscènes en dito laatste woorden.

Peronisme

Het peronisme vormde een merkwaardige mengeling van 'linkse' en 'rechtse' elementen. De ideologie was weinig gedefinieerd. Niet de theorie, maar de praktijk stond centraal. Het fanatieke nationalisme en de ophemeling van het volk en zijn leider deden denken aan het fascisme. Een van Peróns supporters was dan ook de Spaanse dictator generaal Franco. Tegen het eind van het tienjarige regime-Perón was de pers genuileerd - met name de liberale oppositiekrant 'La Prensa' - en bevonden zich honderden politieke gevangenen achter de tralies. Het sociale model, een bondgenootschap tussen kapitaal en arbeid, strookte met de leer van de katholieke kerk. De materiële lotsverbetering van de allerarmsten, de inschakeling van de vakbonden en de campagnes tegen het buitenlandse kapitaal toonden verwantschap met het socialisme.

Voor de aantrekkingskracht van het peronisme is zijn twee verklaringen te geven. De eerste is van economische aard. De aanwezigheid van een nieuwe stedelijk proletariaat in de gouden jaren van de Argentijnse economie vlak na de Tweede Wereldoorlog. Argentinië was toen een van de rijkste landen ter wereld. Alleen al aan Engeland had het land voor meer dan twee miljard dollar uitgeleend. Er

was geld genoeg voor publieke uitgaven. De vakbonden werden gepaaid met veelomvattende pensioenregelingen. Perón nationaliseerde de openbare voorzieningen en kondigde een vijfjarenplan aan.

De tweede verklaring voor het succes van het peronisme is persoonlijk. Perón was een 'caudillo', een volksman, zoals er die in de Argentijnse geschiedenis verschillende hebben bestaan. Hij was een typische 'machó' met seksuele uitstraling. De peronistische demagogie beloofde een paradijs op aarde. Het politieke leven is te vergelijken met een opera, met een aanzienlijke dosis mystiek. Als Evita de lijders aan lepra of syfilis aanraakte, was ze niet langer de presidentsvrouw, maar kreeg ze het aureool van een heilige.

Haar dood in 1952 veroorzaakte een massa-hysterie. Ze stierf op de symbolische leeftijd van 33 jaar. Ze werd uitgeroepen tot de 'Madonna van Amerika' en er waren serieuze pogingen om haar heilig verklaard te krijgen. Paus Pius XII kreeg 26 duizend verzoeken hiertoe uit Argentinië, alle vergeefs. Over het gesol met haar gebalsemd lichaam, dat pas in 1976 een laatste rustplaats vond, zou je een roman kunnen schrijven. De Argentijnse journalist Tomás Eloy Martínez publiceerde er in 1995 een verslag van, *Santa Evita* en het Engelse Channel 4 zond er onlangs een hallucinerende documentaire over uit, 'Evita: The unquiet grave'.

Het peronisme was een kwestie van geloof. Tegenstanders waren te vinden in de hoogste kringen. Zij achtten zichzelf de dragers van de werkelijke 'cultuur' en vonden het peronisme een ongelooflijk platvloerse beweging. Zij vergaven het Perón nooit dat hij de 'descamisados' in politiek en sociaal opzicht had geëmancipeerd.

De musical en de film

Het korte, spectaculaire leven van Evita Perón vroeg er als het ware om, in musicalvorm gegoten te worden. De speelfilm 'Evita' is gebaseerd op de gelijknamige musical van Andrew Lloyd Webber en Tim Rice uit 1976. Zij zijn de makers van 'Jesus Christ Superstar' en vele andere kassuccessen. De wereldwijde hit 'Don't cry for me Argentina', gezongen door Julie Covington, werd gevolgd door enorme verkopen van het album. Dit leid-

de tot de productie van de musical door Robert Stigwood, met Elaine Paige in de titelrol. In 1978 ging die in Londen in première. Weldra werd Broadway veroverd en maakte de musical een ware zegetocht door de wereld. Pas vorig jaar kwam er bij ons een Nederlandstalige versie op de planken. In Argentinië is de musical, immers een product van de gehate Britten, nooit opgevoerd.

Het verhaal van de musical en de film begint in 1952, wanneer het Argentijnse volk rouwt om de vroegtijdige dood van het eenvoudige meisje dat als presidentsvrouw uitgroeide tot charismatisch persoon met hart voor de armen. Zoals verhaald wordt door de cynische verteller Che Guevara (in de film gespeeld door Antonio Banderas), werd ze geboren als onwettige dochter in een arm milieu in het plaatsje Junín, ten westen van Buenos Aires. Toen ze zeven was, mocht ze de begrafenis

pleitbezorgster van het peronisme, nadat Perón de verkiezingen glansrijk heeft gewonnen. Ze doet veel goed onder de armen. Ze wordt gehaat door de aristocratie welke even karikaturaal wordt afgebeeld als de generaalsklok. Evita's sterven laat het Argentijnse volk ontroostbaar achter.

Regisseur Alan Parker is de maker van onder meer 'Birdy', 'Mississippi Burning', 'Fame', 'The Commitments' en 'Pink Floyd-The Wall'. Bijna stuk voor stuk heftige, geladen producties die visuele kracht paren aan overonderend geluid. Parker weet zijn publiek te imponeren, zo niet te overdonderen. Samen met zijn vriend Oliver Stone ('Platoon', 'JFK', 'Nixon'), ook al geen toonbeeld van subtiliteit, schreef Parker het scenario. Bijna twintig jaar lang liep hij te leuren met plannen voor deze film. Een hele reeks teleurstellingen zorgde voor uitstel.

Voor de hoofdrol werden tal van

van haar 'natuurlijke' vader niet bijwonen. Als tiener reist ze met de populaire zanger Agustín Magaldi mee naar Buenos Aires. Ze besluit actrice te worden en vindt werk bij de radio en de film. Ze is al gauw een bekende verschijning op feesten van invloedrijke families in Buenos Aires, waar de bedwelmende tango-muziek klinkt en de corruptie welig tiert. Ze krijgt een relatie met Perón en redt hem uit de gevangenis. Ze trouwen en Eva groeit uit tot vurig

bekende sterren aangezocht, zoals Meryl Streep, Gloria Estefan en Michelle Pfeiffer. Uiteindelijk kreeg 'megaster' Madonna, na heftig smeken, de rol. Die is haar op het lijf geschreven. Niet alleen lijkt ze uiterlijk enigszins op de echte Evita; haar uitstraling is soortgelijk. In haar talent om aandacht te trekken, haar hang naar glamour, haar krasse uitspraken, haar uitdagende narcisme: in dat alles kan ze zich glansrijk meten met de historische Evita. Persoonlijk wist

EVITA

Madonna de - zich peronist noemende - Argentijnse playboy-president Carlos Menem te bewegen filmopnames toe te staan in het echte Casa Rosada. Een hele prestatie!

De Argentijnen verzetten zich namelijk nog steeds tegen de productie 'Evita'. Hun heilige wordt in de musical en de film immers ook afgebeeld als een ambitieus, machtsbelust vrouwtje dat zich via affaires met machthebbers ruggelings naar de top werkt. Onlangs bleek de woede opnieuw, toen peronisten de uitstallkasten van bioscopen waar de film draaide, kort en klein sloegen. Bij de opnames in februari 1996 had Madonna zelf haast spitsroeden moeten lopen door een woedende menigte, die haar te verstaan gaf dat de naam van de heilige 'Madonna van de descamisados' niet bezoedeld mocht worden door de Madonna van de 'material girls'.

Door menig recensent werd de film ontvangen als een 'bombastisch werkstuk' en als een 'vet spektakel'. Parker trekt namelijk al zijn registers open. Het is maar waar je van houdt. Op mij kwam de verfilming van de massascènes - het publiek onder Evita's balkon van het Casa Rosada, de uitvaart, de massabetogingen, de staatsgrepen - echter juist heel sterk over. Knap van fotografie en montage! Ook andere episodes leken mij heel authentiek geregistreerd, zoals de zwele atmosfeer van de tango-cafés in Buenos Aires en de galopperende gaucho's van de pampas.

Het spel van Madonna en dat van Banderas mogen er wezen. Madonna gaat geheel op in haar rol. Die vormt haar eerste filmsucces sinds 'Desperately seeking Susan'. Banderas neemt als 'Che' verschillende

gedaantes aan (barkeeper, piccolo, descamisado) waarin hij afstandelijk commentaar levert. Een magistrale vondst, zo'n moderne versie van het klassieke koor uit de Griekse tragedie. Daardoor wordt het mogelijk nog enigszins afstandelijk-kritisch naar het fenomeen-Evita te blijven kijken. Dubieuze praktijken zoals de inval bij 'La Prensa' en de verspillende corruptie bij de 'Eva Perón Stichting' krijgen zo aandacht. Het is overigens historisch heel wel mogelijk dat de echte Che Guevara - minstens zo'n mythe als Evita - als jong toeschouwer getuige was van de toespraken van Perón en Evita. Merkwaardig is dat de naam 'Che' pas in de aftiteling wordt prijsgegeven; heel de film lang is hij namelijk anoniem.

'Evita' een geschiedenisles?

Kan de geschiedenisdocent iets aanvangen met de musical-film 'Evita'? Wanneer de film op video verschijnt, zal vertoning gemakkelijk zijn. Maar 'Evita' is wel typisch een film die je in de bioscoop moet gaan zien. De massascènes komen alleen in breedbeeld goed tot hun recht. De overweldigende muziek dient vanuit vier hoeken van de zaal te schallen. Vertoning heeft zin als de docent de moeite neemt het verschijnsel peronisme te introduceren en ter discussie te stellen. Zelf neem ik het peronisme al jaren op als onderdeel in de lessencyclus 'Latijns-Amerika'.

Het peronisme was weliswaar een uniek Argentijns verschijnsel. Maar in een bredere context geplaatst kan het leerzame vergelijkingen opleveren met andere massabewegingen. Het verschijnsel massa-manipulatie wordt concreet gemaakt. Begrippen als populisme, demagogie, sociale bewogenheid, nationalisme, worden door het verhaal van Evita goed geïllustreerd. De vraag kan gesteld worden of het peronisme wel zoveel afweek van het model-Mussolini. De betaalde vakanties, de belangstelling voor sport en ontspanning, de bouw van een hele sportcomplexen en woonwijken voor de 'descamisados', tonen dat Perón goed naar zijn Europese voorbeelden had gekeken. De viering van officiële feestdagen zoals de eerste mei (een schoonheidswedstrijd voor de 'koningin van de arbeid') en de zeventiende oktober (verjaardag van Peróns vrijlating uit gevangenschap in 1945) was eveneens

bedoeld als peronistisch ritueel om de massa te mobiliseren en tegenstanders te intimideren. Evita's rol als priesteres in de cultus van Perón leidde tot een heldenverering die van Perón een onsterfelijke maakte, een bron van licht, 'de ziel, de geestkracht, de hoop en de realiteit van het Argentijnse volk'. Daarmee zijn we niet ver verwijderd van Orwells 'Big Brother' en diens historische voorbeelden Hitler en Stalin.

Het dubbelzinnige van het peronisme zit natuurlijk expliciet verwoord in het liedje 'Don't cry for me Argentina'. Evita excuseert zich dat ze van eenvoudig meisje tot diva in dure avondkledij is geworden; ze verzekert het publiek dat ze nog altijd sympathie voelt voor de eenvoudigen, en wenst deze mensen toe dat ze eens ook stinkend rijk zullen zijn. Naar mijn ervaring is er met de tekst rondom dit lied wel wat te doen. (Zie de bijlage: tekst van het einde van deel 1, vlak na de verkiezingsoverwinning van 1946.) Laat de leerlingen via een geluidsbandje dit cruciale fragment uit de musical horen, mét de tekst erbij; geef hierbij de vraag: 'welke kenmerken van het peronisme herken je?': doorgaans levert dit eenvoudige procédé al wel een positief resultaat op. Voor de leerling vormt een stukje musical in de les bovendien een aangename afwisseling in het doorgaans saaie en voorspelbare weekritme.

Literatuur

John Barnes, *Evita* (Bruna)
Tomas Eloy Martinez, *Santa Evita* (Anthos 1996)
Alan Parker, *The making of Evita* (Harper/Collins 1996)
Abel Posse, *De passie volgens Eva* (Meulenhoff, Amsterdam 1996)

Verder steunt deze Kleioskoopbijdrage op het artikel 'Het Peronisme: een beweging met twee gezichten' van Roel Janssen, *NRC-Handelsblad* (1981), op filmrecensies in *De Volkskrant* (Peter van Bueren) en het *Brabants Dagblad* (Jos Kessels) in december 1996, op achtergrondartikelen in deze dagbladen en op de persmap bij de film.

PERON has just won a sweeping victory in the 1946 Presidential Election. This is the first public appearance by PERON and EVA since PERON's triumph.

Action takes place both inside and outside the balcony of the Casa Rosada (the Pink Palace).

Announcer

People of Argentina! Your newly elected president - Juan Peron!

Crowd

Peron! Peron!

Peron (appears on the balcony)

Argentinos! Argentinos!
We are all leaders now!
Fighting against our common enemies
Poverty
Social Injustice
Foreigh domination of our industries
Reaching for our common goals
Our independence
Our dignity
Our pride
Let the world know that our great nation is awakening
And that its heart
Beats in the humble bodies
Of Juan Peron - and his wife, the first lady of Argentina,
Eva Duarte de Peron!

Crowd

Peron! Peron!

Che (in crowd)

As a mere observer of this tasteless phenomenon one has to admire the stage management
(HEAVIES moves in on CHE)
Than again, perhaps I'm more than a mere observer.

Listen to my enthusiasm gentlemen.
Peron! Peron!
(The CROWD begin to call for EVA - Evita, Evita)

Eva (appears on the balcony)

It won't be easy, you'll think it strange
When I try to explain how I feel
That I still need your love after all that I've done
You won't believe me
All you will see is a girl you once knew
Although she is dressed up to the nines
At sixes and sevens with you

I had to let it happen: I had to change
Couldn't stay all my life down at heel
Looking out of the window, staying out of the sun
So I chose freedom
Running around trying everything new
But nothing impressed me at all
I never expected it to

Don't cry for me Argentina
The truth is I never left you
All through my wild days
My mad existence
I kept my promise
Don't keep your distance

And as for fortune, and as for fame

I never invited them in
Though it seemed to the world they were all I desired
They are illusions
They're not the solutions they promised to be
The answer was here all the time
I love and hope you love me

Don't cry for me Argentina -
(EVA breaks down; the CROWD take up her tune)

Eva

Don't cry for me Argentina
The truth is I never left you
All through my wild days
My mad existence
I kept my promise
Don't keep your distance
Have I said to much? There's nothing more I can think of to say to you
But all you have to do is look at me to know that every word is true

(inside the balcony)

Just listen to that!

The voice of Argentina!

We are adored! We are loved!

Officer

Statesmanship is more than entertaining peasants

Eva

We shall see, little man

Crowd

Evita Peron! La Santa Peronista!

(EVA goes back on the balcony)

Eva

I am only a simple woman who lives to serve Peron in his noble crusade to rescue his people!
I was once as you are now!
I have taken these riches from the oligarchs only for you - for all of you!
One day you will inherit these treasures!
Descamisados! When they fire those canons, when the crowds sing of glory, it is not just for Peron, but for all of us! All of us!
(EVA goes back inside)

Aristocrats

Things have reached a pretty pass
When someone pretty lower class
Can be respected and admired -

Eva

But your despicable class is dead!
Look who they are calling for now!

KLEIOSKOOP